

Uszczerbek na zdrowiu a zadośćuczynienie dla rodziny

Gdyby SN postanowił potwierdzić, iż aktualne brzmienie przepisów k.c. umożliwia zasądzenie z tytułu „poważnego uszczerbku na zdrowiu” zadośćuczynienia dla najbliższych członków rodziny bezpośrednio poszkodowanego, to takie orzeczenie będzie nieść ze sobą szereg niebezpieczeństw. – ANNA URBAŃCZYK

W ostatnim czasie przedmiotem zainteresowania nauki oraz praktyki rynku ubezpieczeniowego jest zagadnienie dopuszczalności wystąpienia z roszczeniem o zadośćuczynienie z tytułu poniesienia przez najbliższego członka rodziny ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Kwestia ta jest również przedmiotem rozważań orzecznictwa, gdyż coraz częściej można spotkać się z formułowaniem roszczeń w tym zakresie przez członków rodziny osób poszkodowanych. Są one oparte na koncepcji naruszenia dobra osobistego członków rodziny poszkodowanego, która pojawiła się w orzecznictwie w związku z wejściem w życie art. 446 § 4 k.c. w kontekście możliwości wystąpienia przez bliskich zmarłego o zadośćuczynienie z tytułu jego śmierci, która miała miejsce przed 3 sierpnia 2008 r.

Stosunek sądów do tego typu nowych roszczeń nie jest jednolity. W kilkunastu znanych wyrokach sądów powszechnych (część z nich nie jest jeszcze prawomocna, od niektórych wniesiono już skargi kasacyjne) dostrzeżalna jest wyraźna rozbieżność. Część judykatury przychyliła się bowiem do stanowiska powodów i zasądza zadośćuczynienie z tytułu ciężkiego uszczerbku na zdrowiu ich najbliższych członków rodziny. Z drugiej strony, w części wyroków wyrażono pogląd, zgodnie z którym zadośćuczynienie może przysługiwać najbliższym członkom rodziny poszkodowanego wyłącznie w przypadku jego śmierci. W sytuacji, w której poszkodowany przeżył, lecz znajduje się w ciężkim stanie, w ocenie części sądów nie można bowiem mówić o naruszeniu dobra osobistego jego najbliższych członków rodziny. Sądy przyjmują bowiem, że więź rodzinna pomiędzy poszkodowanym a najbliższymi członkami jego rodziny nie została zerwana. Opisana rozbieżność w orzecznictwie była podstawą wniosku Rzecznika Finansowego z dnia 20 kwietnia 2017 r.

Anna Urbańczyk jest radcą prawnym w kancelarii WKB Wierciński Kwiecieński Baehr.

o podjęcie przez Sąd Najwyższy uchwały zawierającej odpowiedź na pytanie: *Czy w razie poważnego uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia osobom najbliższym poszkodowanego może przysługiwać na podstawie art. 448 k.c. roszczenie o zadośćuczynienie pieniężne z tytułu naruszenia ich własnego dobra osobistego?* Niezależnie od tego, kwestia dopuszczalności wystąpienia z roszczeniem o zadośćuczynienie w takich okolicznościach będzie w najbliższym czasie przedmiotem orzeczeń Sądu Najwyższego w sprawach, w których wniesiono skargi kasacyjne oraz uchwały składu siedmiu sędziów w sprawie o sygn. akt III CZP 60/17. W kontekście powyższego, warto na podstawie już wydanych orzeczeń sądów powszechnych rozważyć, jak w istocie postrzegany jest obecnie ciężki uszczerbek na zdrowiu, którego wystąpienie, w ocenie części sądów, uzasadnia tezę o naruszeniu dóbr osobistych najbliższych członków rodziny poszkodowanego, które podlega rekompensacie w postaci zadośćuczynienia.

ORZECZNICTWO

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że zadośćuczynienie dla najbliższych członków rodziny poszkodowanego było przyznawane w sytuacji, kiedy osoba poszkodowana w konsekwencji wypadku znajduje się obecnie w stanie wegetatywnym, bez możliwości kontaktu z otoczeniem i bez jakichkolwiek szans na poprawę stanu zdrowia. W tym miejscu wskazać należy np. wyrok Sądu Apelacyjnego we

Wrocławiu z 17 września 2013 r. (sygn. akt I ACa 840/13), w którym na rzecz małoletnich dzieci kobiety, która na skutek błędu lekarskiego znajduje się w utrwalonym stanie wegetatywnym, przyznano zadośćuczynienie z tytułu naruszenia ich dobra osobistego, jakim jest więź rodzinna i emocjonalna z matką. W opisie stanu faktycznego przedstawionym w wyroku wskazano uszczerbek na zdrowiu poszkodowanej jako śpiączkę mózgową. Z poszkodowaną nie można nawiązać żadnego kontaktu. Rokowania co do dalszego przeżycia są ostrożne, a co do wyleczenia i powrotu funkcji oraz aktywności życiowej niekorzystne. Poniesiony przez nią rozstrój zdrowia ma charakter stały i nieodwracalny.

Podobnie ciężki uszczerbek na zdrowiu poszkodowanego syna powodów leży u podstaw wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 13 września 2015 r. (sygn. akt I ACa 482/15). Jak wynika z uzasadnienia tego wyroku, chłopiec, w konsekwencji błędów lekarskich popełnionych przy porodzie, cierpi m.in. na czterokończynowe mózgowo porażenie dziecięce oraz epilepsję. Jest całkowicie niepełnosprawny. Poszkodowany jest dzieckiem leżącym, które nie potrafi nawet samodzielnie przewracać się na boki. W życiu codziennym musi on korzystać z wózka inwalidzkiego z podparciem głowy. Do końca życia będzie on osobą cierpiącą na porażenie mózgowo i nigdy nie stanie się osobą samodzielną. Z dzieckiem nie ma kontaktu słownego, przez co nie zgłasza on żadnych potrzeb, w tym również fizjologicznych. Jedyny kontakt, jaki nawiązuje, ma charakter wzrokowy. Chłopiec ma również ograniczoną zdolność do polykania pokarmów i może spożywać tylko zmiksowane jedzenie. Wymaga stałej i całkowitej pomocy innych osób oraz codziennej, wielokierunkowej, intensywnej rehabilitacji. Efekty tych działań są jednak niewielkie i niwelują

wane przez napady padaczki. W związku z powyższym, rokowania odnośnie do dalszego stanu zdrowia poszkodowanego nie są pomyślne. W ocenie lekarzy nie należy oczekiwać istotnego cofnięcia się niedowładów kończyn, prawidłowego rozwoju ruchowego i motorycznego, a także umysłowego. Niepomyślnie jest także rokowanie co do przebiegu padaczki u dziecka. Analizując stan faktyczny w niniejszej sprawie, sąd uznał, iż rodzicom poszkodowanego należy się zadośćuczynienie z tytułu naruszenia ich dóbr osobistych. W przekonaniu sądu krzywda powodów ma wymiar podwójny, gdyż obejmuje nie tylko współuczestniczenie w cierpieniu syna, stałą obawę o jego stan zdrowia, ale także utracone możliwości realizowania się w pełni w roli rodzica oraz nawiązania prawidłowych relacji ze swoim dzieckiem.

Podobnie ciężki uszczerbek na zdrowiu (stan wegetatywny i brak kontaktu logicznego z otoczeniem) był podstawą zasądzenia przez Sąd Najwyższy w wyroku z 10 lutego 2017 r. zadośćuczynienia z tytułu naruszenia więzi rodzinnych dla dwójki małoletnich synów poszkodowanego (sygn. akt V CSK 291/16 – do dnia sporządzenia niniejszego artykułu nie zostało opublikowane orzeczenie Sądu Najwyższego wraz z uzasadnieniem; stan faktyczny w niniejszej sprawie został opisany w wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 27 stycznia 2016 r., sygn. akt I ACA 1516/15). Także w innych orzeczeniach roszczenia najbliższych członków rodziny poszkodowanych były oparte na podobnych stanach faktycznych (np. wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 29 grudnia 2016 r., sygn. akt I ACA 1458/16; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 18 stycznia 2017 r., sygn. akt I ACA 1103/16).

Z drugiej strony warto zwrócić uwagę na wyrok Sądu Okręgowego w Katowicach z 17 czerwca 2016 r. (sygn. akt I C 223/12), w którym przyznano zadośćuczynienie rodzicom dziewczynki, która poniosła uszczerbek na zdrowiu wskutek błędu lekarskiego przy porodzie. Jak wynika z uzasadnienia wyroku, poszkodowana dziewczynka wymagała wielokierunkowej terapii i rehabilitacji. Niemniej jednak, zgodnie z opiniami biegłych wydanymi w sprawie, w wyniku wyżej opisywanego procesu rehabilitacji z czasem dziewczynka uzyskała znaczną poprawę swojego stanu i osiągała, wprawdzie z opóźnieniem, poszczególne etapy rozwoju. Nie stwierdzono u niej wad rozwojowych, ma ona zachowaną pełną

ruchomość we wszystkich stawach, a jej układ ruchu prawie nie odbiega od normy. Jak wynika z uzasadnienia wyroku, według opinii powołanych biegłych nie można wykluczyć w przyszłości obecności pewnych następstw po zaistniałym niedotlenieniu okołoporodowym (np. możliwe jest wystąpienie nadpobudliwości, zaburzeń koncentracji uwagi), a w okresie szkolnym nie jest wykluczone (ale też i nie jest możliwe obecnie do ustalenia w sposób pewny), że dziecko będzie miało problemy z zaakceptowaniem środowiska szkolnego i uczeniem się. Ze względu na wiek małoletnia wymaga wsparcia opiekuna w procesie leczenia, rehabilitacji i kształcenia. Nie wymaga jednak długotrwałej opieki lub pomocy osoby trzeciej z powodu swojego stanu zdrowia. Biegły wskazał, iż jeśli rozwój dziecka będzie przebiegał podobnie w przyszłości, to w ciągu kilku miesięcy powinno ono nadrobić zaległości i być może nawet kształcić się w zwykłej szkole. Sąd orzekający, analizując stan faktyczny w sprawie, przyznał rodzicom poszkodowanej zadośćuczynienie, uznając, że zostało naruszone dobro osobiste rodziców, jakim jest prawo do spokojnego, niezakłóconego rodzicielstwa.

NARUSZENIE DOBRA OSOBISTEGO

W kontekście przywołanych orzeczeń należy zauważyć, że sama koncepcja kompensowania w formie zadośćuczynienia krzywdy mającej polegać na naruszeniu dobra osobistego powodów w konsekwencji „poważnego uszczerbku na zdrowiu” ich najbliższych członków rodziny jest kontrowersyjna. W najbliższym czasie należy spodziewać się orzeczeń Sądu Najwyższego, które rozstrzygną, czy polski system prawny aktualnie dopuszcza taką możliwość. **Wydane dotąd wyroki sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego, w których potwierdzono możliwość przyznania zadośćuczynienia najbliższym członkom rodziny osoby, która doznała „poważnego” uszczerbku na zdrowiu, nie są bowiem liczne i nie przesądzają kierunku orzecznictwa.** W tym kontekście warto zwrócić uwagę, że gdyby hipotetycznie Sąd Najwyższy postanowił w uchwale w sprawie o sygn. akt III CZP 60/17, a także w uchwale, o podjęcie której zwrócił się Rzecznik Finansowy, potwierdzić, iż aktualne brzmienie przepisów k.c. umożliwi zasądzenie z tytułu „poważnego uszczerbku na zdrowiu” zadośćuczynienia dla najbliższych członków rodziny bezpośrednio poszkodowanego, to takie orzeczenie będzie nieść ze sobą szereg niebezpieczeństw. W szczególności

istnieje ryzyko niekontrolowanego rozszerzenia zarówno przypadków (rodzajów uszczerbków), w których takie zadośćuczynienie ma być przyznane, jak również katalogu osób, które będą domagać się z tego tytułu kompensacji krzywdy. Najlepszym dowodem, że takie niebezpieczeństwo jest realne, jest przywołany wyrok Sądu Okręgowego w Katowicach, w którym zasądzone zadośćuczynienie dla rodziców dziewczynki, która poniosła uszczerbek na zdrowiu. Uszczerbek ten, choć trudno go lekceważyć, nie był aż tak dotkliwy, jak uszczerbki na zdrowiu poszkodowanych w pozostałych sprawach, w których dla najbliższych członków ich rodzin zasądzone zadośćuczynienie. Jak bowiem wskazano, w tym przypadku więź rodziców z dzieckiem, możliwość nawiązania z nim kontaktu czy możliwość realizowania się w roli rodzica nie zostały zniweczone i pomimo poniesionego rozstroju zdrowia, rokowania co do przyszłego stanu zdrowia córki powodów są pozytywne. W kontekście powyższego, w moim przekonaniu, można się obawiać, iż w razie ewentualnego podjęcia przez Sąd Najwyższy uchwały potwierdzającej, że w przypadku „poważnego” uszczerbku na zdrowiu poszkodowanego najbliżsi członkowie jego rodziny są uprawnieni do wystąpienia z roszczeniem na podstawie art. 448 k.c., wyrok ten może inspirować do podejmowania prób wystąpienia z roszczeniami nie tylko w sprawach, w których poszkodowani ci ponieśli ciężkie wielokierunkowe urazy lub znajdują się wręcz w stanie wegetatywnym, lecz także wówczas, gdy poniesione przez nich uszczerbki nie były aż tak dramatyczne. Jak się wydaje, opisane ryzyko dostrzegł także Sąd Najwyższy w składzie orzekającym w sprawie I CSK 472/16, w której przedstawiono do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne składowi siedmiu sędziów Sądu Najwyższego (aktualna sygn. akt III CZP 60/17). W postanowieniu z dnia 21 kwietnia 2017 r., którym przekazano sprawę składowi poszerzonemu Sądowi Najwyższego wskazano bowiem, że *ocena, jaki stan zdrowia poszkodowanego już uzasadnia przyjęcie, że dobro osobiste w postaci więzi rodzinnych doznało uszczerbku, a jaki na taką oceną jeszcze nie pozwala, cechowałby uznaniowość, żeby nie powiedzieć dowolność.* W kontekście powyższego, można mieć nadzieję, iż Sąd Najwyższy, podejmując uchwałę w przedmiocie dopuszczalności albo niedopuszczalności wystąpienia z roszczeniem o zadośćuczynienie przez najbliższych członków rodziny poszkodowanego wnikliwie rozważy konsekwencje tego rozstrzygnięcia. □